

Ekonomiczna analiza ograniczenia rozprawy w postępowaniu cywilnym

Adam Sobota

Doktorant w Zakładzie Postępowania Cywilnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, aplikant radcowski w Okręgowej Izbie Radców Prawnych we Wrocławiu.

An Economic Analysis of Restrictions Exacted on Hearings in Civil Procedure

The paper purports to outline an economic analysis of limitations inherent in hearings in Polish civil procedure. The point in issue is embodied by Article 220 of the Polish Code of Civil Procedure (hereinafter referred to as "the CCP"). Whilst the Article in question has not been amended since 1964, when it was contained within the original wording of the CCP, due to the constant development of the methodology of law, the meaning and ramifications thereof have steadily evolved and at present it may be vetted from a distinct angle. The main objective of this paper is to analyze the economic consequences besetting hearings in the Polish civil procedure. In order to achieve this goal, not only is it necessary to set forth the basis of the economic analysis of law but also to give a brief account of doctrinal reflections on Article 220 CCP. The paper leads to the conclusion that the limitations levied on hearings constitute an extremely useful institution of law, which enhances the economy thereof. It can render the proceedings more expeditious and reduce their social costs, resulting in a more efficient allocation of the resources of all parties to the proceedings. Conversely, in case an erroneous decision is made by the court pertaining to the limitations of the hearing, significant costs may be so incurred. Therefore the court's decision in this matter can be considered as rational from the economic point of view provided the judgment promulgated during a limited trial coincides with the judgment which would have been reached on a full hearing.

Ekonomiczna analiza norm procedury cywilnej

Ekonomiczna analiza prawa¹ polega na stosowaniu narzędzi

ekonomicznych do badania prawa, jego tworzenia, struktury, działania, a więc wpływu prawa i instytucji prawnych na zachowania podmiotów prawnych².

¹ Ang. *economic analysis of law*, części: *law and economics*. Zob. W. Gromski, *Ekonomiczna analiza prawa* (w:) A. Bator (red.), *Wprowadzenie do nauk*

prawnych. *Leksykon tematyczny*, Warszawa 2012, s. 55.

² Tamże, s. 55.

Prawo nie jest bowiem celem samym w sobie i nie funkcjonuje w próżni, ale w określonym systemie ekonomicznym i społecznym³. Analizowanie prawa z powyższego punktu widzenia zmierza więc po pierwsze do uzasadnienia norm poprzez odwołanie się nie tyle do kwestii sprawiedliwości czy moralności, ile do efektywnej alokacji zasobów (analiza eko-

nicznej jej metod nie można wykorzystać w celu nowego spojrzenia na normy proceduralne⁷. Proces cywilny jest zjawiskiem wielowymiarowym, a jego kompleksowe badanie wymaga prowadzenia analiz z różnych punktów widzenia, na różnych płaszczyznach i przy zastosowaniu różnych metod, w tym metod ekonomicznych⁸. Stąd pojawiają się tezy porównu-

Proces cywilny jest zjawiskiem wielowymiarowym, a jego kompleksowe badanie wymaga prowadzenia analiz z różnych punktów widzenia, na różnych płaszczyznach i przy zastosowaniu różnych metod, w tym metod ekonomicznych.

nomiczna o charakterze pozytywnym), a po drugie dostarcza prawodawcom i sędziom wzorów decyzyjnych promujących efektywność ekonomiczną (analiza ekonomiczna o charakterze normatywnym)⁴.

W Polsce ekonomiczna analiza prawa to stosunkowo młody kierunek⁵, dotyczący głównie materialnego prawa karnego oraz deliktów i umów na gruncie prawa cywilnego⁶. Nie oznacza to jednak,

że funkcjonowanie sądów i sędziów do funkcjonowania przedsiębiorstw, działających w sposób racjonalny, sprawny, ku zadowoleniu swoich „klientów”, na podstawie jasnych i przejrzystych reguł transakcji oraz procedury reklamacji⁹. Podnosi się przy tym, że rozstrzygnięcie danego sporu stanowi ceną ekonomicznie informację dla innych „graczy ryn-

3 Oderwanie prawa od tego kontekstu otwiera drogę do patologii i interpretacyjnych nadużyć. Zob. J. Stelmach, *Efektywne prawo* (stan prawny na dzień 31 grudnia 2012), www2.wpia.uw.edu.pl (dostęp 30 stycznia 2014 r.).

4 Zob. W. Gromski, *Ekonomiczna analiza prawa* (w:) A. Bator (red.), *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 56.

5 Jerzy Stelmach podkreśla, że w Polsce wciąż rzadko stawiane są pytania, czy istniejące lub tworzone prawo zadziała, ustali jasne reguły gry, ułatwi pewną dziedzinę życia społecznego, czy też stanie się elementem hamującym rozwój (*Efektywne prawo...*, dz. cyt.). Zob. również R.T. Stroiński, *Dlaczego warto studiować ekonomiczną teorię prawa*, „Edukacja Prawnicza” 2005, nr 4.

6 Zob. M. Szczepaniec, *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012, oraz podana tam literatura. W kwestii prawa cywilnego materialnego podkreśla się, iż dotyczy ono bezpośrednio efektywnej alokacji dóbr: zob. R.T. Stroiński,

Wprowadzenie do ekonomicznej analizy prawa (Law and Economics), (w:) M. Bednarski, J. Wilkin (red.), *Ekonomia dla prawników i nie tylko*, Warszawa 2005, s. 508–523, oraz podana tam literatura.

7 Zob. R.T. Stroiński, *Dlaczego warto...*, dz. cyt.; J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć wykładów o ekonomii prawa*, Warszawa 2007, wykład piąty, *Optymalizacja procedur sądowych*, s. 87–109; R. Cooter, T. Ulen, *Ekonomiczna analiza prawa*, Warszawa 2009, rozdz. 10, *Ekonomiczna teoria procesu sądowego*, s. 505–588.

8 Jak wskazują J. Stelmach i B. Brożek za O. W. Holmesem: „Dla racjonalnej nauki prawa staranny (sumienny) interpretator przepisów może być człowiekiem teraźniejszości, ale człowiekiem przyszłości to statystyk i mistrz ekonomii”, J. Stelmach, B. Brożek, *Metody Prawnicze*, Kraków 2006, s. 126.

9 Zob. B. Karolczyk, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013, s. 157.

kowych”, którzy mogą na bieżąco korygować swoje zachowanie, dążąc do eliminacji ryzyka powstania sporu, w przeciwnym zaś wypadku dążąc do wygrania procesu¹⁰. Wreszcie stawia się również pytania dotyczące zwiększenia efektywności postępowania cywilnego, gdyż „prawo procesowe ze względu na relację do prawa materialnego powinno dążyć do maksymalnej skuteczności tego ostatniego, tzn. aby cel norm materialnoprawnych mógł być osiągnięty w sposób optymalny pod względem czasowym oraz kosztowym”¹¹. W powyższym ujęciu proces cywilny powinien być w najwyższym stopniu szybki, niedrogi i efektywny.

Spośród wielu instytucji sprzyjających ekonomicznie procesowej należy zwrócić uwagę na art. 220 kodeksu postępowania cywilnego¹² (dalej: k.p.c.). Przepis ten daje sądowi możliwość ograniczenia rozprawy w procesie cywilnym. Funkcjonuje on w niezmięnionej postaci od uchwalenia pierwotnej wersji kodeksu w 1964 r., jednakże rozwój metodologii pozwala analizować jego treść z nowego punktu widzenia. Dlatego też przedmiotem niniejszego artykułu będzie przede wszystkim zbadanie ekonomicznych konsekwencji funkcjonowania instytucji ograniczenia rozprawy w polskim procesie cywilnym.

Dogmatycznoprawna charakterystyka art. 220 k.p.c.

Zgodnie z treścią art. 220 k.p.c. „Sąd może ograniczyć rozprawę do poszczególnych zarzutów lub zagadnień wstępnych”. Wskazany przepis jest zatem prawną podstawą dla sądu do nierozpoznania w całości zawieszanej przed nim sprawy. Sąd uzyskuje w ten sposób możliwość ograniczenia refleksji prawnej i faktycznej w sporze stron jedynie do pewnej szczegółowej kwestii, jednakże o istotnej wadze dla rozstrzygnięcia. W świetle ustawy kwestiami takimi są

„zarzuty” lub „zagadnienia wstępne”, których treść i znaczenie wymagają dalszego scharakteryzowania.

Zarzuty stanowią jedną z form obrony pozwanej w procesie cywilnym¹³. W zależności od tego, czy opierają się na przepisach prawa procesowego i dotyczą toku procesu, czy też kierowane są przeciwko samemu roszczeniu, wyróżnia się zarzuty procesowe i zarzuty materialnoprawne¹⁴. Wśród zarzutów procesowych doktryna wyodrębniła tzw. przesłanki procesowe, a zatem okoliczności uzasadniające odrzucenie pozwu lub umorzenie postępowania (art. 199, art. 1099 i art. 1165 k.p.c.), obok których wskazuje się jeszcze na inne procesowe zarzuty: niewłaściwości sądu (art. 200 k.p.c.), niewłaściwego trybu bądź rodzaju postępowania (art. 201 k.p.c.) oraz zarzut mediacji (art. 202¹ k.p.c.)¹⁵. Orzekając w przedmiocie przesłanek procesowych, sąd wydaje oddzielne postanowienie, natomiast inne zarzuty sąd rozstrzyga w uzasadnieniu orzeczenia kończącego postępowanie (art. 222 k.p.c.)¹⁶. Z kolei do zarzutów materialnoprawnych zaliczają się m.in.: zarzut przedawnienia, potrącenia, braku wymagalności roszczenia, wykonania zobowiązania, braku interesu prawnego¹⁷. Uwzględnienie zarzutów merytorycznych pozwanej prowadzi do oddalenia powództwa, a zatem merytorycznej przegranej powoda.

Zagadnienia wstępne stanowią szerszą kategorię pojęciową, obejmującą swoim zakresem kwestie podniesione zarówno na wniosek pozwanej i powo-

10 Tamże, s. 156. Wydaje się, iż pogląd ten koresponduje z ekonomiczną „teorią gier” (ang. *games theory*). Szerzej w tym zakresie zob. M. Olander, *Law and Economics – ekonomiczna analiza prawa*, „Edukacja Prawnicza” 2005, nr 4.

11 B. Karolczyk, *Koncentracja materiału...*, dz. cyt., s. 156–157; zob. też, T. Ulen, *Ekonomiczna analiza...*, dz. cyt., s. 508.

12 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 43, poz. 296 z późn. zm.).

13 W końcu powód, wytaczając powództwo, nie podnosi przeciwko pozwanemu zarzutów formalnych ani merytorycznych. Zob. A. Zieliński, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2013.

14 Tamże.

15 Zdecydowanie najpełniejszy katalog omawianych okoliczności wyodrębnia E. Rudkowska-Ząbczyk, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2013.

16 Tamże.

17 Zob. S. Cieślak, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) A. Góral-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1–729*, Warszawa 2013; S. Dmowski i K. Kołakowski, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–366*, Warszawa 2013.

da, jak również uwzględniane przez sąd z urzędu¹⁸. Dotyczą kwestii formalnych lub merytorycznych, m.in.: drogi sądowej, jurysdykcji krajowej, czy też samej zasady żądania powoda, np. kwestii ważności lub istnienia umowy, na której opiera swoje żądania powodów, czy odpowiedzialności pozwanego za wyrządzoną szkodę¹⁹. Ograniczenie rozprawy do merytorycznych zagadnień wstępnych może doprowadzić do oddalenia powództwa, jak również do wydania wyroku wstępnego (art. 318 k.p.c.)²⁰.

Ponadto z treści art. 220 k.p.c. wynika, że ograniczenie rozprawy do wskazanych powyżej kwestii dopuszczalne jest we wszelkich sprawach²¹. Zależy ono od uznania sądu²², a w wypadku odmowy ograniczenia rozprawy stronom nie przysługuje żaden środek zaskarżenia²³. Ograniczenie rozprawy lub odmowa dokonania takiego ograniczenia powinny nastąpić w drodze postanowienia sądu²⁴.

18 Zob. E. Rudkowska-Ząbczyk, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks...*, dz. cyt.

19 Tamże.

20 Tamże.

21 Zob. S. Dmowski i K. Kołakowski, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) K. Piasecki (red.), *Kodeks...*, dz. cyt.

22 Zob. S. Cieślak, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, dz. cyt. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że kwestia ograniczenia rozprawy leży w gestii sądu, mimo że formalne oraz materialne kierownictwo rozprawą spoczywa w rękach przewodniczącego. Szerzej w tym zakresie zob. T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, LEX, 2013. Wydaje się również, że profesjonalny pełnomocnik powinien wnioskować o ograniczenie rozprawy w wypadku zaistnienia opisanych okoliczności.

23 Odmowa ograniczenia rozprawy, nawet oczywiście nieuzasadniona, nie mogłaby również stanowić podstawy do wniesienia apelacji. Trudno byłoby bowiem przyjąć, że szersze (pełne) wyjaśnienie sprawy miało ujemny wpływ na treść, a więc na prawidłowość rozstrzygnięcia. Zob. S. Dmowski i K. Kołakowski, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) K. Piasecki (red.), *Kodeks...*, dz. cyt.

24 Jest to uzasadnione względami informacyjnymi. Tak A. Zieliński, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) A. Zieliński (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., oraz T. Żyznowski, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-366*, LEX, 2013. Odmienne S. Dmowski i K. Kołakowski, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:)

Podstawowe założenia ekonomicznej analizy prawa

Ekonomiczna analiza przedstawionej wyżej instytucji wymaga przytoczenia podstawowych założeń zastosowanej metody badawczej. U podstaw ekonomicznej analizy prawa leży założenie, iż człowiek jest istotą ekonomicznie racjonalną (*homo oeconomicus*), a zatem wybiera adekwatne środki do realizacji swoich celów, maksymalizując swoją użyteczność w warunkach ograniczonej dostępności dóbr²⁵. Głównym postulatem ekonomicznej analizy prawa jest osiągnięcie przez prawo stanu efektywności ekonomicznej²⁶. Dlatego podstawowym zadaniem ekonomicznej analizy prawa jest badanie, czy dane prawo określa ekonomicznie efektywny system alokacji dóbr, sprzyjający wzrostowi zamożności społeczeństwa poprzez minimalizowanie kosztów społecznych (*social costs*) i ograniczanie zjawiska marnotrawienia wartości ekonomicznych²⁷.

Ocena różnych przepisów i praktyk wymaga zatem pomiaru ich kosztów społecznych (*social costs*)²⁸. Na gruncie proceduralnym wiąże się to z traktowaniem przepisów postępowania jako narzędzi, służących urzeczywistnianiu prawa materialnego. Korzystanie z tych narzędzi generuje pewien koszt, określanym jako koszt administracyjny (*administrative costs*). Dodatkowo przyjmuje się, że stosowanie norm pro-

K. Piasecki (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., którzy przyjmują, że do ograniczenia rozprawy wystarczające jest wyrażenie przez sąd woli prowadzenia procesu w pełnym zakresie.

25 Zob. J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć wykładów o ekonomii prawa*, Warszawa 2007, s. 18–19, oraz R. T. Stroiński, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 484.

26 Tamże, s. 484; J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć wykładów...*, dz. cyt., s. 17–18.

27 Zob. R. T. Stroiński, *Dlaczego warto studiować...*, dz. cyt.; tenże, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 484, który podkreśla konieczność szerokiego rozumienia „prawa” we wskazanym kontekście, jako nie tylko norm prawa pozytywnego, ale również umów międzynarodowych, orzeczeń sądów i prawa zwyczajowego. Zob. również J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć wykładów...*, dz. cyt., s. 17–18 i s. 25–39, którzy wyodrębniają i analizują aż cztery różne rozumienia pojęcia „efektywność ekonomiczna”: w ujęciu R. Posnera, V. Pareto, N. Kaldora i J. Hicksa oraz szkoły marginalizmu.

28 Zob. R. Cooter, T. Ulen, *Ekonomiczna analiza...*, dz. cyt., s. 508.

ceduralnych może być obciążone błędami, co powoduje wzrost kosztów społecznych o tzw. koszty błędu (*costs of error; error costs*). Podsumowując, ekonomicznym celem prawa procesowego powinno być jednoczesne minimalizowanie kosztów społecznych, stanowiących sumę kosztów administracyjnych i kosztów błędów²⁹.

posiedzeniem w sprawie³². Uwagę tę odnieść należy zwłaszcza do rozpatrzenia zarzutów formalnych pozwanego, które mogą doprowadzić do odrzucenia pozwu, jak również niektórych zarzutów merytorycznych, np. zarzutu przedawnienia, prowadzącego często do oddalenia powództwa na pierwszej rozprawie bez konieczności przeprowadzania dal-

Z punktu widzenia sądu art. 220 k.p.c. umożliwia ściśle przystosowanie reakcji wymiaru sprawiedliwości do potrzeb danej sprawy.

W świetle powyższych uwag należy zatem zbadać, czy i jakie ekonomiczne korzyści bądź niebezpieczeństwa wywoła decyzja sędziego o ograniczeniu rozprawy i kiedy będzie można uznać ją za racjonalną.

Ekonomiczna analiza i interpretacja art. 220 k.p.c.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, iż art. 220 k.p.c. sprzyja szybkości postępowania, realizując tym samym jedną z naczelnych zasad procesu sądowego (art. 45 Konstytucji RP oraz art. 6 k.p.c.)³⁰. Zakresem zastosowania art. 220 k.p.c. ustawodawca objął bowiem (ogólnie rzecz biorąc) wszelkie okoliczności, których udowodnienie czyni zbędnym lub wręcz uniemożliwia prowadzenie pełnego lub dalszego postępowania przed danym sądem³¹. W takich wypadkach zasadnym jest więc ograniczenie rozprawy celem rozpoznania w pierwszej kolejności wskazanych kwestii, których rozstrzygnięcie może wykluczyć konieczność prowadzenia dalszego postępowania, prowadząc do jego formalnego lub merytorycznego zakończenia. W praktyce najczęściej sąd stosuje ograniczenie wobec pierwszej rozprawy, gdyż możliwe, że będzie ona ostatnim

szczych dowodów. Większej ilości posiedzeń wymaga zwykle rozstrzygnięcie zagadnienia wstępnego. Niemniej jednak ograniczenie rozprawy np. do kwestii odpowiedzialności i następnie stwierdzenie braku tejże odpowiedzialności w wyroku wstępnym (art. 318 k.p.c.), wyłącza potrzebę prowadzenia często zawiłego postępowania w kwestii wysokości odszkodowania³³.

Możliwość szybkiego zakończenia postępowania, zarówno formalnego, jak i merytorycznego, należy ocenić pozytywnie. Rozwiązanie takie oszczędza czas sędziów i pełnomocników oraz samych stron, zapewniając efektywniejszą alokację zasobów wszystkich członków postępowania. Z punktu widzenia sądu art. 220 k.p.c. umożliwia ściśle przystosowanie rozmiaru reakcji wymiaru sprawiedliwości do potrzeb danej sprawy. Pozwala skupić się na kwestii najistotniejszej, stanowiącej meritum, decydującej o możliwości dalszego rozpoznania pozwu lub zasadności roszczenia. Sytuacja ta ma również pozytywny skutek uboczny. Zwiększa się bowiem efektywność pracy sędziów, którzy mogą poświęcić więcej czasu na sprawę, co do których konieczne jest przeprowadzenie pełnego postępowania. Z punktu widzenia stron następuje natomiast szybkie rozstrzygnięcie sytuacji spornej i rozwiązanie stanu

²⁹ Tamże.

³⁰ Zob. Ł. Błaszczak (w:) E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2011, s. 55 i n.

³¹ Zob. S. Dmowski i K. Kołakowski, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) K. Piasecki (red.), *Kodeks...*, dz. cyt.

³² Zob. S. Cieślak, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) A. Góral-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, dz. cyt.

³³ Zob. R. Cooter, T. Ulen, *Ekonomiczna analiza...*, dz. cyt., s. 557.

niepewności w obrocie prawnym. Problem zostaje rozstrzygnięty w chwili, gdy jest on aktualny, zapewniając stronom skuteczniejszą ochronę ich praw.

Ponadto ograniczenie rozprawy na podstawie art. 220 k.p.c. oznacza również redukcję kosztów postępowania. Rozstrzyganie poszczególnych kwestii w określonej kolejności pozwala bowiem wykluczyć dalsze etapy postępowania³⁴. Tym samym, po pierwsze, następuje istotne zmniejszenie wydatków w rozumieniu ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych³⁵ (dalej: u.k.s.c.). W razie ograniczenia rozprawy w większości nie występują zatem: koszty dojazdu stron do sądu; koszty podróży, noclegu i utraconych zarobków lub do-

datków, jest również efektywniejsze wykorzystanie nakładów państwa na sądownictwo. Jak wykazano, instytucja ta prowadzi bowiem do zwiększenia efektywności pracy sędziów. Tym samym można stwierdzić, iż ograniczenie rozprawy generuje niskie koszty społeczne, przyczyniając się do efektywniejszej alokacji zasobów.

Z ograniczeniem rozprawy wiąże się jednak również istotne ryzyko. Po pierwsze, w doktrynie zwraca się uwagę, że oddalenie powództwa na podstawie zarzutu merytorycznego (np. przedawnienia roszczenia) z naruszeniem przepisów prawa materialnego czyni uzasadnionym zarzut apelacyjny nierozpoznania istoty sprawy lub prowadzi do uchylenia

Ograniczenie rozprawy generuje niskie koszty społeczne, przyczyniając się do efektywniejszej alokacji zasobów.

chodów świadków; wynagrodzenie i zwrot kosztów biegłych i tłumaczy oraz koszty przeprowadzenia innych dowodów. W tym zakresie zwłaszcza opinie biegłych niejednokrotnie zaliczane są do kosztownych, a warto zauważyć, że w niektórych postępowaniach opinia biegłego ma charakter obligatoryjny³⁶. Ograniczenie rozprawy z uwagi na niektóre ze wskazanych okoliczności pozwala na niezasięganie obligatoryjnej opinii biegłego i tym samym zmniejszenie kosztów. Sąd przy okazji ograniczenia rozprawy rozstrzyga bowiem sprawę najczęściej na podstawie samego pozwu i odpowiedzi na pozew, oraz dołączonych do nich dokumentów urzędowych i prywatnych. Po drugie, skutkiem ograniczenia rozprawy w zakresie kosztów, poza zmniejszeniem wy-

orzeczenia z uwagi na konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.)³⁷. W takiej sytuacji sąd II instancji uchyli wyrok sądu I instancji i przekaze sprawę do ponownego rozpoznania. Po drugie, w wypadku zarzutów formalnych uzasadniających odrzucenie pozwu sąd wydaje odrębne postanowienie, które jest zaskarżalne jako kończące postępowanie w sprawie (art. 222 i art. 394 § 1 k.p.c.). W wypadku uwzględnienia zażalenia przez sąd II instancji nastąpią skutki analogiczne do przedstawionych powyżej. W obu wskazanych przypadkach postępowanie ulegnie zatem przedłużeniu, powracając w wyniku interwencji sądu II instancji do punktu wyjścia – powodując konieczność przeprowadzenia pełnego procesu i wszelkich dowodów. Nieuzasadnione ograniczenie rozprawy może więc prowadzić do marnowania zasobów oraz zmniejszenia szybkości i efektywności postępowania. Angażuje bowiem pracę sądów dwóch instan-

34 Tamże, s. 557.

35 Dz.U. nr 167, poz. 1398 z późn. zm.

36 Należą do nich sprawy o ubezwłasnowolnienie (art. 553 § 1 k.p.c.), o podział w naturze nieruchomości rolnej oraz o dział spadku w zakresie gospodarstwa rolnego (art. 619 § 2 i art. 688 k.p.c.).

37 Zob. P. Telenga, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) A. Jakubecki (red.), *Komentarz...*, dz. cyt.

cji, a w efekcie sprawa powraca do stanu pierwotnego. Skutkiem powyższego – w świetle ekonomicznej analizy prawa – jest wzrost kosztów społecznych. Nieuzasadnione ograniczenie rozprawy przez sąd powoduje więc wystąpienie kosztów błędu oraz dodatkowych kosztów administracyjnych, w postaci m.in. kosztów postępowania i kosztów zastępstwa procesowego w II instancji. Z uwagi na to należy zatem zastanowić się, w jakiej sytuacji decyzja sędziego w przedmiocie ograniczenia rozprawy będzie racjonalna i uzasadniona, a szansa błędu stosunkowo niska.

Racjonalna decyzja w przedmiocie ograniczenia rozprawy

Zgodnie z treścią przepisu ograniczenie rozprawy zależy od uznaniowej decyzji sądu, której ustawodawca nie obwarował żadnymi przesłankami³⁸. Niemniej jednak w doktrynie procesu cywilnego zgodnie podnosi się, że sędzia rozważający zastosowanie art. 220 k.p.c. w swojej ocenie powinien uwzględnić

symalizującego użyteczność oczekiwaną⁴⁰. Decyzja oparta na powyższych przesłankach będzie zatem decyzją racjonalną w świetle ekonomicznej analizy prawa. Takiemu modelowi logiki ekonomicznej odpowiada większość decyzji sędziego podejmowanych w ramach procedury sądowej⁴¹.

Zgodnie z założeniem o *homo oeconomicus* i teorią racjonalnego wyboru, sędzia w procesie powinien zawsze wybrać drogę, która jest jednocześnie właściwa i łatwiejsza dla rozstrzygnięcia danej sprawy⁴². Sędziowie nie uzyskują bowiem żadnych materialnych korzyści z poświęcenia danej sprawie większego wysiłku niż to konieczne⁴³. Racjonalnym będzie więc ograniczenie rozprawy, w wyniku czego zapada rozstrzygnięcie odpowiadające rozstrzygnięciu uzyskanemu w wyniku przeprowadzenia pełnej rozprawy. Tylko takie ograniczenie rozprawy prowadzi bowiem do ograniczenia kosztów społecznych oraz oszczędności zasobów.

W kwestii ryzyka błędu należy wskazać, iż nie da się go w pełni wyeliminować. Wydaje się jednak, że

Sędzia rozważający zastosowanie art. 220 k.p.c. powinien w swojej ocenie uwzględnić kwestie celowości i ekonomiki procesowej.

kwestie celowości i ekonomiki procesowej³⁹. Przesłanki takiej decyzji można rozważyć również na gruncie ekonomicznej analizy prawa.

Zgodnie z naukami ekonomicznymi podejmowanie decyzji w warunkach niepewności obejmuje cztery etapy: 1) określenie prawdopodobieństwa wystąpienia skutków każdej możliwej decyzji, 2) przypisanie użyteczności każdej decyzji, 3) mnożenie prawdopodobieństwa przez użyteczność, celem uzyskania użyteczności oczekiwanej, 4) wybór działania mak-

okolicznością zmniejszającą istotnie szanse podjęcia błędnej decyzji przez sędziego w przedmiocie ograniczenia rozprawy jest zwiększenie posiadanych przez sąd na wczesnym etapie sprawy zasobów informacji. Szybki dostęp do pełnej informacji umożliwia bowiem sędziemu wydanie prawidłowego rozstrzygnięcia także na rozprawie ograniczonej. Realizacji powyższego celu służą instytucje prekluzji i dyskrecjonalnej władzy sędziego⁴⁴. Należy zatem podkre-

38 Zob. E. Rudkowska-Ząbczyk, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks...*, dz. cyt.,

39 Tamże oraz A. Zieliński, komentarz do art. 220 k.p.c. (w:) A. Zieliński (red.), *Kodeks...*, dz. cyt.

40 Zob. R. Cooter, T. Ulen, *Ekonomiczna analiza...*, dz. cyt., s. 560.

41 Tamże.

42 Tamże, s. 552.

43 Tamże.

44 B. Karolczyk, *Koncentracja materiału...*, dz. cyt., s. 160–163.

Okolicznością zmniejszającą istotnie szanse podjęcia błędnej decyzji przez sędziego w przedmiocie ograniczenia rozprawy jest zwiększenie posiadanych przez sąd na wczesnym etapie sprawy zasobów informacji.

ślić, iż słusznie ich znaczenie w polskim procesie cywilnym w wyniku nowelizacji k.p.c. w maju 2012 r. znacznie wzrosło⁴⁵.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza art. 220 k.p.c. prowadzi do wniosku, iż jest on pozytywnym narzędziem, które może być niezwykle użyteczne. Ograniczenie rozprawy sprzyja lepszej alokacji dóbr, umożliwiając do-

stosowanie rozmiarów reakcji sądu do rzeczywistych potrzeb. Umiejętne wykorzystanie omówionej instytucji może przełożyć się na sprawność postępowania przez jego skrócenie oraz ograniczenie kosztów. Należy jednakże postulować wykorzystanie tej instytucji o tyle, o ile jest rzeczywiście zasadne w świetle racjonalności, gdyż w przeciwnym razie instytucja ograniczenia rozprawy prowadzi do skutków odwrotnych od zamierzonych. Istnienie i korzystanie z ograniczenia rozprawy jest jednakże uzasadnione, gdyż potencjalne korzyści w znacznej ilości spraw przekraczają niebezpieczeństwo i koszty popełnienia błędu.

⁴⁵ Zob. Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 233, poz. 1381).